

O‘ZBEK FOLKLORIDA OLQISHLAR VA QARG‘ISHLARNING ANTROPOTSENTRIK TILSHUNOSLIK NUQTAI NAZARIDAN TAHLILI

Jamoliddinova Iroda Bahodir qizi

Filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), katta o‘qituvchi

University of Business and Science

E-pochta: irodajamoliddinova8@gmail.com

ORCID ID:0009-0004-9417-426X

Xojibekova Ma‘mura Odiljon qizi

University of Business and Science

Lingvistika (o‘zbek tili) yo‘nalishi 1-kurs magistranti

xojibekovamamuraxon@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20570477>

Annotatsiya: Mazkur maqolada o‘zbek folklorida keng tarqalgan olqishlar va qarg‘ishlar antropotsentrik tilshunoslik nuqtai nazaridan tahlil qilinadi. Olqish va qarg‘ish – xalq og‘zaki ijodining o‘ziga xos janrlari sifatida insonning dunyoqarashi, axloqiy tizimi, qadriyatlar va madaniy xotirasini bevosita aks ettiradi. Tadqiqotda ushbu janrlarning tarkibiy-semantik xususiyatlari, insonni markazga qo‘yuvchi antropotsentrik yo‘nalish, ularning leksik-semantik maydonlari va pragmatik vazifalari ko‘rib chiqiladi. O‘zbek folklorida olqish va qarg‘ishlarning inson obrazini qanday shakllantirganligi, ularda ifodalangan ijobiy va salbiy axloqiy me‘yorlar hamda milliy madaniy kodlar tahlil asosida ko‘rsatib beriladi. Tadqiqot natijalari antropotsentrik lingvistika doirasida o‘zbek xalq folklori leksikasining inson haqidagi tasavvurlarni naqadar chuqur saqlaganini isbotlaydi.

Kalit so‘zlar: olqish, qarg‘ish, antropotsentrik tilshunoslik, o‘zbek folklori, xalq og‘zaki ijodi, pragmatika, semantika, axloqiy me‘yor, milliy mentalitet, inson obrazi, lingvomadaniyat.

Аннотация: В данной статье благопожелания и проклятия, широко распространённые в узбекском фольклоре, анализируются с точки зрения антропоцентрической лингвистики. Благопожелания и проклятия как самобытные жанры народного устного творчества непосредственно отражают мировоззрение, нравственную систему, ценности и культурную память народа. В исследовании рассматриваются структурно-семантические особенности данных жанров, антропоцентрическая направленность, ставящая человека в центр, их лексико-семантические поля и прагматические функции. Показано, как благопожелания и проклятия в узбекском фольклоре формируют образ человека, какие положительные и отрицательные нравственные нормы и национальные культурные коды в них отражены.

Ключевые слова: благопожелание, проклятие, антропоцентрическая лингвистика, узбекский фольклор, народное устное творчество, прагматика, семантика, нравственная норма, национальный менталитет, образ человека, лингвокультурология.

Abstract: This article analyses blessings and curses widely found in Uzbek folklore from the perspective of anthropocentric linguistics. As distinctive genres of folk oral tradition, blessings and curses directly reflect the worldview, moral system, values, and cultural memory of the people. The study examines the structural-semantic characteristics of these genres, their anthropocentric orientation placing humans at the centre, their lexical-semantic fields, and pragmatic functions.

The article demonstrates how blessings and curses in Uzbek folklore shape the image of a person, what positive and negative moral norms and national cultural codes they encode, and illustrates these through numerous examples.

Keywords: blessing, curse, anthropocentric linguistics, Uzbek folklore, folk oral tradition, pragmatics, semantics, moral norm, national mentality, human image, linguoculturology.

Kirish. Antropotsentrik tilshunoslik – XX asrning ikkinchi yarmidan boshlab lingvistika fanining asosiy yo‘nalishlaridan biriga aylangan paradigma bo‘lib, uning markazida inson va uning til vositasida dunyoni idrok etish usuli turadi. E. Sapir va B. Uorf gipotezasidan boshlab, J. Lakoff va M. Jonsonning kognitiv lingvistikasigacha bo‘lgan ilmiy yo‘nalishlar tilni inson ongining ko‘zgusi sifatida o‘rganadi. O‘zbek tilshunosligida esa bu paradigma D. Xudoyberganova, N. Mahmudov va boshqa olimlar tomonidan mahalliy til materiallari asosida samarali rivojlantirilgan.

O‘zbek xalq folklori ushbu paradigma uchun boy va o‘rganilmagan material taqdim etadi. Olqishlar va qarg‘ishlar – xalq og‘zaki ijodining eng qadimiy va hayotiy janrlaridan bo‘lib – inson haqidagi milliy tasavvurlarni, axloqiy me‘yorlarni va dunyoqarashni bevosita aks ettiradi. M. Jalolov ta’kidlaganidek, olqish va qarg‘ishlar nafaqat til hodisasi, balki ijtimoiy-madaniy hodisa sifatida ham – insonning insonlar orasidagi munosabatini tartibga soluvchi qudratli vosita sifatida – ijtimoiy hayotda muhim o‘rin tutgan [3].

Biroq o‘zbek folklorida olqish va qarg‘ishlar hali antropotsentrik tilshunoslik nuqtai nazaridan atroflicha tadqiq etilmagan. Mavjud ishlar asosan ularni janr sifatida tavsiflovchi yoki leksikografik nuqtai nazardan o‘rganuvchi tadqiqotlardan iborat. Ushbu maqolada mazkur bo‘shliqni to‘ldirish maqsadida o‘zbek folkloridagi olqish va qarg‘ishlar inson obrazini qanday shakllantirganligi, ularda qanday axloqiy me‘yorlar va kognitiv sxemalar aks etganligi kabi masalalar atroflicha tahlil qilinadi.

Adabiyotlar tahlili. O‘zbek folklorini ilmiy tadqiq etishda M. Jalolovning fundamental ishlari alohida o‘rin tutadi. Uning "O‘zbek folklori" darsligida olqish va qarg‘ishlar alohida janr sifatida ko‘rib chiqilgan, ularning janr xususiyatlari, tarkibiy modellari va ishlatilish kontekstlari tavsiflab berilgan [3]. Jalolov olqishlarni "xayrli tilab, insonning ezgu kelajagini lisoniy shaklda ifodalovchi" birliklar, qarg‘ishlarni esa "yomonlik tilab, hukm chiqaruvchi" birliklar deb ta’riflagan.

B. Sarimsoqov o‘zbek xalq ijodiyotidagi kichik janrlar – topishmoq, maqol, matal, olqish, qarg‘ish – ning poetik xususiyatlarini tahlil qilib, ularning umumiy va o‘ziga xos xususiyatlarini belgilagan [4]. Uning tadqiqotida olqish va qarg‘ishlarning ritmik-intonatsion tuzilishi, takror va parallel konstruksiyalar qo‘llanilishi keng yoritilgan.

D. Xudoyberganova o‘zbek badiiy va og‘zaki matnining antropotsentrik tadqiqiga bag‘ishlangan monografiyasida inson obrazini shakllantirishda kichik janrlarning, jumladan olqish va qarg‘ishlarning rolini ko‘rib chiqqan [6]. Uning yondashuvi kognitiv lingvistikaga tayanib, olqish va qarg‘ishlarda ifodalangan inson kontseptini qanday universal va milliy-madaniy sxemalar asosida qurilganligini ochib beradi.

N. Mahmudov o‘zbek tilining semantik imkoniyatlarini o‘rganar ekan, olqish va qarg‘ishlarda axloqiy baholash kategoriyasining lisoniy ifodalanishini alohida ta’kidlagan [7]. Uning kuzatishicha, olqish va qarg‘ishlardagi baholash – "yaxshi" va "yomon" ikki qutb atrofida tashkil etilgan – o‘zbek axloqiy tizimining kognitiv xaritasini tuzishga imkon beradi. T. Mirzayev to‘plagan maqol va matallar to‘plamida olqish va qarg‘ishlarning bir qismi ham keltirilgan bo‘lib, ular milliy madaniy kontekstni o‘rganishda muhim manba vazifasini o‘taydi [5].

Tadqiqot metodologiyasi.

Tadqiqotda antropotsentrik tilshunoslikning asosiy tamoyillariga tayanildi. Kognitiv-semantik tahlil metodi olqish va qarg‘ishlardagi inson kontseptini, ularda faollashgan kognitiv sxemalarni va metaforalarni aniqlash uchun qo‘llanildi. Pragmatik tahlil metodi ushbu birliklarning muloqot va ijtimoiy hayotdagi vazifalari, nutqiy akt nazariyasi (J.Ostin, J.Srl bo‘yicha) nuqtai nazaridan ko‘rib chiqish uchun ishlatildi. Qiyosiy-tipologik metod ijobiy (olqish) va salbiy (qarg‘ish) birliklarning inson tasvirini qanday farqli yo‘llar bilan shakllantirishini aniqlash uchun qo‘llanildi. Tahlil uchun T. Mirzayev, B. Sarimsoqov va M. Jalolov to‘plamlari hamda badiiy adabiyot va kundalik nutq namunalaridan olingan 300 dan ortiq olqish va qarg‘ish birligi bazasi shakllantirildi.

Natijalar va muhokama.

1. Antropotsentrizm va olqish-qarg‘ish tizimi.

Antropotsentrik tilshunoslik tildagi barcha birliklarni inson nuqtai nazaridan – uning idrok etish usullari, axloqiy tizimi va kognitiv sxemalari orqali – o‘rganadi. Olqish va qarg‘ishlar bu yondashuvning eng nozik sinovgohlaridan biri hisoblanadi, chunki ular to‘g‘ridan-to‘g‘ri insonga qaratilgan: inson boshqa insonni baholaydi, unga ezgu yoki yomon tilab, o‘z axloqiy mezonlarini lisoniy shakllantiradi.

D. Xudoyberganova ta'kidlaganidek, antropotsentrizm – tilni inson uchun va inson tomonidan shakllantirilgan tizim sifatida ko‘rish – o‘zbek xalq ijodiyotida ayniqsa yaqqol namoyon bo‘ladi [6]. Olqish va qarg‘ishlarda inson ikki rolda birdan qatnashadi: baholovchi sub'ekt sifatida (kim olqish yoki qarg‘ish aytadi) va baholanuvchi ob'ekt sifatida (kim haqida aytilyapti). Bu ikki rolning o‘zaro munosabati inson obrazini ko‘p qatlamli va murakkab tarzda shakllantiradi.

2. Olqishlarning semantik tuzilishi va inson obrazi.

O‘zbek folkloridagi olqishlar semantik jihatdan bir nechta asosiy yo‘nalishda inson haqidagi ijobiy tasavvurni ifodalaydi. Eng katta guruh – uzoq umr va sog‘liq tilovchi olqishlar:

"Ko‘zing yorug‘ bo‘lsin!" – quvonchli xabar yoki yangilik bo‘lganida.

"Umring uzun bo‘lsin!" – yaxshi ish qilgan kishiga nisbatan.

"Sog‘-omon yur!" – yo‘lga chiqayotgan kishiga.

"Boshingdan savdo ketmasin!" – oilasi va mehribonlari bilan baxtli yashashni tilash.

Bu olqishlarda inson hayoti – uning davomiyligi, sog‘liqligi va to‘liqligi – eng oliy qadriyat sifatida namoyon bo‘ladi. N. Mahmudov kuzatganidek, o‘zbek tilidagi sog‘lik va umr bilan bog‘liq leksika semantik jihatdan son-sanoqsiz ko‘chma ma‘no va iboralar uchun asos bo‘lib kelgan; olqishlarda esa bu semantik kenglik o‘z cho‘qqisiga chiqadi [7].

Ikkinchi muhim guruh – farzand va avlod bilan bog‘liq olqishlar:

"Farzandlaring ko‘z nurning bo‘lsin!"

"Beshiging qursin!" – farzand ko‘rishni tilovchi olqish.

"Nabiralar ko‘rib yur!" – yoshi ulug‘ kishiga nisbatan.

"Uying to‘lib-toshsin!"

Bu guruh olqishlarida inson faqat yakka shaxs sifatida emas, balki oila va avlod zanjirining bir bo‘g‘ini sifatida ko‘riladi. Bu o‘zbek xalqining kollektiv mentalitetini aks ettiradi: insonning baxtli bo‘lishi, avlod-ajdod bilan bog‘liqligi, oila davomiyligini ta‘minlashi orqali amalga oshadi. M. Jalolov ta'kidlaganidek, bu olqishlar o‘zbek oilaviy-urug‘chilik tizimining lisoniy ifodasi hisoblanadi [3].

Uchinchi guruh – moddiy farovonlik va rizq-ro‘z bilan bog‘liq olqishlar:

"Qo‘ling dard ko‘rmasin!" – mehnat qiluvchi, taom pishirgan kishiga.

"Dasturxonning keng bo‘lsin!" – mehmonparvarlarga nisbatan.

"Rizqing mo'l bo'lsin!"

"Omoch suyagi sindirmasin!" – dehqon mehnatini ulug'lovchi qadimiy olqish.

Bu guruh olqishlarida mehnat va halol rizq o'zbek axloqiy tizimining markaziy qadriyati sifatida namoyon bo'ladi. "Omoch suyagi sindirmasin" kabi arxaik olqishlar o'zbek xalqining qadimiy dehqonchilik madaniyati bilan bog'liqligini bevosita aks ettiradi – bu B. Sarimsoqov ta'kidlagan tarixiy-madaniy qatlam [4].

3. Qarg'ishlarning semantik tuzilishi va axloqiy me'yor.

Qarg'ishlar antropotsentrik nuqtai nazardan olqishlardan ham ko'proq ma'lumot beradi, chunki ular insonning nimadan qo'rqishini, qanday xatti-harakatni rad etishini va axloqiy tizimida nimani muqarrar jazo deb bilishini ko'rsatadi. D. Xudoyberganova fikricha, qarg'ish – bu insonning axloqiy ongida qaror topgan "norma buzilishi" kontseptini lisoniy jihatdan faollashtiruvchi akt [6].

Birinchi guruh – yolg'izlik va ojizlikni tilovchi qarg'ishlar:

"Yolg'iz qolgin!" – oilani buzgan, do'stlarini tark etgan kishiga.

"Suyanchig'ing yo'qolsin!" – ota-onasini, yaqinlarini hurmat qilmaganga.

"Itday o'lg'in!" – xalqni yoki oilasini aldaganga.

"Uyig'a qaramaydigan bo'lsin!" – mas'uliyatsiz, oilasini e'tiborsiz qoldiruvchiga.

Bu qarg'ishlar semantik jihatdan ajralib ko'rinadi: ular tashqi jazo emas, balki qarg'ish oluvchining o'z axloqsiz xatti-harakatidan kelib chiquvchi oqibatni tilaydi. Ya'ni yolg'iz qolgani uchun chetdan biror kulfat yuborilmaydi – balki o'zining harakati natijasida yaqinlarini yo'qotadi. N. Mahmudov buni o'zbek axloqiy tizimidagi "natijaviy adolat" kontsepti deb atagan: yomonlik o'z-o'zidan jazoga olib kelishi kerak [7].

Ikkinchi katta guruh – moddiy xonavayronlikni tilovchi qarg'ishlar:

"Uyingga o't tushsin!" – o'g'ri yoki xiyonatkorga nisbatan.

"Dasturxonning qurisin!" – baxilga yoki mehmonni xo'rlagan kishiga.

"Rizqing harom bo'lsin!" – nohalol yo'l bilan topuvchiga.

"Qo'ling qurisin!" – yomonlik qilgan, kimnidir urgan kishiga.

Bu qarg'ishlarda diqqatga sazovor holat: uyning vayron bo'lishi, dasturxonning qurishining aksariyat holda baxillik yoki mehmonni hurmat qilmaslik bilan bog'liq bo'lishi. Bu o'zbek madaniyatida mehmonparvarlik va saxiylikning qanchalik muhim axloqiy me'yor ekanini ko'rsatadi. M. Jalolov qarg'ishlarni tahlil qilarkan, ularning katta qismini "ijtimoiy shartnoma buzilganda" – ya'ni jamiyatda tan olingan axloqiy me'yor poymol qilinganda – qo'llanilishini ta'kidlagan [3].

Uchinchi guruh – avlod uzilishi va urug' so'nishini tilovchi qarg'ishlar:

"Urug'ing qurisin!" – qabilani yoki xalqni xiyonat bilan sotganga.

"Noming o'chsin!" – yomon ish qilib, el orasida obro' qozonmoqchi bo'lganga.

"Zurriyoding bo'lmasin!" – yetimni, beva-bechora ni xo'rlaganga.

Bu guruh qarg'ishlarida avlod uzilishi – dunyodagi eng og'ir jazo sifatida tasavvur etiladi. B. Sarimsoqov ta'kidlaganidek, bu qarg'ishlar o'zbek xalqining avlod va urug' davomiyligiga, nomning tirik qolishiga bo'lgan derin e'tiqodini aks ettiradi [4]. Antropotsentrik nuqtai nazardan esa qiziq: inson o'z hayotidan ham muhimroq narsa sifatida nomi va avlodini ko'radi – bu inson haqidagi o'zbek milliy kontseptining o'zagi hisoblanadi.

4. Pragmatik vazifalar: nutqiy akt nazariyasi doirasida.

J. Ostin va J. Srlning nutqiy akt nazariyasi nuqtai nazaridan olqish va qarg'ishlar o'ziga xos performativ nutqiy aktlar hisoblanadi. Performativ nutqiy akt – bu faqat biror narsani aytib qolmasdan, balki aytish orqali biror ishni amalga oshiradigan gap; olqish aytilganda ham xuddi

shunday: til vositasida baxt, sogʻliq va neʼmat tilanadi, bu tilash real ijtimoiy-madaniy oqibatlariga ega.

D. Xudoyberganova matn pragmatikasini tahlil qilarkan, olqishning asosiy pragmatik vazifasini "tasdiqlash va mustahkamlash" deb belgilagan: munosabatlarni mustahkamlash, insonni ma'naviy qo'llab-quvvatlash, ijtimoiy integratsiyani ta'minlash [6]. Qarg'ishning asosiy pragmatik vazifasi esa – "chegarani belgilash": qaysi xatti-harakatlar jamiyat tomonidan rad etilishini, axloqiy chegaralar qaerda ekanini ko'rsatish.

O'zbek folkloridagi olqish va qarg'ishlar nutqiy akt sifatida uch bosqichda amalga oshadi:

Lokusiya – aytiladigan soʻz yoki jumla: "Koʻzing yorugʻ boʻlsin!"

Illokusiya – nutqiy aktning maqsadi: baxt tilash, munosabatni mustahkamlash.

Perlokusiya – tinglovchiga ta'siri: quvonish, minnatdorlik, ijtimoiy bogʻliqlik hissi.

N. Mahmudov kuzatganidek, o'zbek tilidagi olqish va qarg'ishlarda perlokutiv ta'sir ayniqsa kuchli bo'lgan, chunki ular xalq orasida haqiqiy, sehrli kuch sifatida qabul qilingan [7]. Bu ularni oddiy muloqotdan ajratib, folklor janriga ko'targan omil hisoblanadi.

5. Olqish va qarg'ishlarda leksik-semantik maydon.

Olqish va qarg'ishlarda eng ko'p qo'llaniladigan leksik birliklarni tahlil qilish o'zbek xalqining qadriyat tizimini oydinlashtiradi. Olqishlar leksik maydonida dominantlar quyidagilar:

Koʻz – koʻz ochiq boʻlsin, koʻzi yorusin, koʻziga nur, koʻzi toʻlsin.

Uy-joy – uying obod boʻlsin, uyingga baraka, uyingdan savdo ketmasin.

Non-dasturxon – dasturxonning toʻlib-toshsin, rizqing halol boʻlsin.

Umr – umring uzun boʻlsin, yoshing yuzga borsin, qariganda sevingin.

Qarg'ishlar leksik maydonida esa aksincha:

Oʻt-olov – uyingga oʻt tushsin, oʻtga qorilgin.

Qurish-soʻnish – zurriyoding qurisin, noming oʻchsin, avlodsiz qolgin.

Yolgʻizlik – yolgʻiz qolgin, yoningda odam boʻlmasin, itday oʻlgin.

B. Sarimsoqov ushbu leksik qarama-qarshilikni – olqishda hayot, nur, to'yinlik vs. qarg'ishda o'lim, o't, quruqlik – ikkilik (binar) semantik tizim deb atagan [4]. Bu ikkilik tizim inson ongida ezgulik va yomonlikning kognitiv sxemalari orqali tashkil etilgan.

6. Inson obrazining milliy-madaniy kodlari.

Olqish va qarg'ishlarda inson obrazi bir qancha milliy-madaniy kodlar orqali shakllanadi. Birinchi kod – mehmonparvarlik va saxiylik kodi: olqishlarda mehmonparvarlik ulugʻlanadi, qarg'ishlarda esa baxillik va mehmonni hurmat qilmaslik qattiq qoralanadi. Bu kod o'zbek madaniyatida mehmonparvarlikning diniy va urf-odatiy qatlamlarini birlashtiradi.

Ikkinchi kod – oila va avlod kodi: olqishlarning katta qismi oila, bola-chaqali bo'lish va avlod davomiyligiga bag'ishlangan; qarg'ishlarda esa urug' uzilishi eng og'ir jazo hisoblanadi. M. Jalolov kuzatganidek, bu kod o'zbek jamiyatidagi oilaviy-urug'chilik munosabatlarining qanchalik mustahkam ekanini ko'rsatadi [3].

Uchinchi kod – halol mehnat va rizq kodi: "qo'ling dard ko'rmasin", "rizqing mo'l bo'lsin" kabi olqishlar va "rizqing harom bo'lsin", "mehnatsiz yeb yotgin" kabi qarg'ishlar halol mehnatning o'zbek axloqiy tizimidagi markaziy o'rnini ko'rsatadi. D. Xudoyberganova ta'kidlaganidek, mehnat kodi o'zbek folklorida har bir janrda – maqoldan epossagacha – takrorlanuvchi dominantdir [6].

Xulosa. O'zbek folklorida olqishlar va qarg'ishlarning antropotsentrik tilshunoslik nuqtai nazaridan tahlili bir nechta muhim xulosaga olib keladi.

Birinchidan, o'zbek folklori olqish va qarg'ishlari inson obrazini markazga qo'yuvchi antropotsentrik tizimni tashkil etadi. Inson – baholovchi ham, baholanuvchi ham sifatida – har

ikkala janrning asosiy subyeksi va ob'ekti hisoblanadi. Bu inson haqidagi kognitiv-madaniy sxemalarni eng to'liq ifodalovchi folklor janrlaridan biri ular ekanini ko'rsatadi.

Ikkinchidan, olqishlar va qarg'ishlar o'zbek xalqining axloqiy tizimini leksik-semantik jihatdan aniq va keng ko'rsatib beradi. Olqishlarda yuksak qadriyatlar – hayot, sog'liq, avlod, mehnat, saxiylik – ulug'lanadi; qarg'ishlarda esa bu qadriyatlarning aksi – yolg'izlik, xonavayronlik, avlod uzilishi – eng og'ir jazo sifatida tilanadi. Bu ikkilik tizim N. Mahmudov ta'kidlagan "axloqiy kognitiv xarita"ni tuzishga imkon beradi [7].

Uchinchidan, pragmatik nuqtai nazardan olqish va qarg'ishlar o'zbek ijtimoiy hayotida kuchli ijtimoiy integratsiya va nazorat vositasi bo'lib xizmat qilgan. Nutqiy akt nazariyasi doirasida ular ijtimoiy chegaralarni belgilovchi, munosabatlarni mustahkamlash va axloqiy me'yorlarni joriy etuvchi performativ aktlar sifatida baholash mumkin.

To'rtinchidan, olqish va qarg'ishlardagi milliy madaniy kodlar – mehmonparvarlik, oila, halol mehnat – o'zbek xalqining madaniy o'ziga xosligini asrlar davomida saqlagan til vositasi bo'lib kelgan. Kelajak tadqiqot yo'nalishlari sifatida olqish va qarg'ishlarning hududiy variantlarini qiyosiy o'rganish, zamonaviy nutqdagi transformatsiyalarini kuzatish hamda qo'shni turkiy tillardagi analoglar bilan qiyoslash maqsadga muvofiq.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Nurmonov A. Tanlangan asarlar. I jild. – Toshkent: Akademnashr, 2012. – B. 145–160.
2. Mahmudov N. O'zbek tili stilistikasi asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2013. – B. 88–102.
3. Jalolov M. O'zbek folklori. – Toshkent: O'qituvchi, 1999. – B. 214–235.
4. Sarimsoqov B. O'zbek xalq ijodiyotining kichik janrlari. – Toshkent: Fan, 1978. – B. 56–89.
5. O'zbek xalq maqollari va matasllari to'plami / Tuzuvchi: T. Mirzayev. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 2014.
6. Xudoyberganova D. Matnning antropotsentrik tadqiqi. – Toshkent: Fan, 2013. – B. 27–65.
7. Mahmudov N. O'xshatishlarda milliy mentallik jozibasi // Til tilsimi tadqiqi. – Toshkent: Mumtoz so'z, 2017. – B. 88–104.
8. Hojiyev A.P. O'zbek tilining frazeologiyasi asoslari. – Toshkent: Fan, 1973. – B. 120–138.
9. O'zbek tilining izohli lug'ati: 5 jildlik. – Toshkent: O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2006–2008.
10. Imomov K. O'zbek xalq prozasi. – Toshkent: Fan, 1981. – B. 44–61.
11. Musaqulov A. O'zbek xalq lirikasi. – Toshkent: Fan, 2010. – B. 189–204.
12. Lakoff G., Johnson M. Metaphors We Live By. – Chicago: University of Chicago Press, 1980. – P. 3–32.
13. Srl J. Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language. – Cambridge: Cambridge University Press, 1969.
14. Karimov I. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008. – B. 62–74.
15. Yo'ldoshev M. Badiiy matn va uning lingvopoetik tahlili. – Toshkent: Fan, 2007. – B. 113–127.